

Lehtses tekitab rahulolematust vastuoluline punamonument

ANDRES TOHVER

andres.tohver@
virumaateataja.ee

Eelmise aasta 17. oktoobril võttis Lehtse tekstiilikeskust arendav Maryliis Teinfeldt-Grins ühendust Tapa abivallavanema Andrus Freienthaliga. «Soovin kutsuda üles vallavalitsust eemaldama Lehtses asuvat okupatsioonisümboolikat kandvat monumenti,» kirjutas ta.

Teinfeldt-Grins häiris Lehtse alevikus aadressil Roheline tänav 2a asuv mälestuskivi, mille peale on kirjutatud «1919 langenud seltsimeestele». Oma sõnade kinnituseks lisas ta meile mälestuskivi foto, mille oli ise teinud.

Läks kaks nädalat, enne kui vallavalitsus vastas. Vastajaks ei olnud aga mitte Freienthal, vaid arenguosakonna juhataja Valdo Helmela, kes on rohkem küll tuntud oma pürgimuste poolest Tapa linna vabadussõja monument rajada.

«Teie osutatud punamonumendist Lehtses on vallavalitsus teadlik. Ning tänu valla usinatele koduloouurijatele on teada ka objekti ajalooline taust,» kirjutas Helmela Teinfeldt-Grinsile.

Helmelaiu sõnul on tegemist puhtalt okupatsioonivõimude ideoloogilistel põhjustel rajatud objektiga, mille püstitamisele ei ole toeks ajaloolist faktoloogiat ega ka üldinimlikku tausta nagu haud ja hauarahu.

«Samuti puudub rajatisel igasugune väärtus kunstilises ja kultuuriloolises vaates. Tegemist on püstitamise hetkest alates ja seda enam veel tänases päevas pigem kurioosumiga. Samale järeldusele on ka jõudnud riigikantselei niinimetatud punamonumentide komisjon 2022. aasta sügiseks, andes soovitusel objekt avalikust ruumist eemaldada koos teiste sama hinnangu saanud objektidega Tapa vallas,» kirjutas Helmela.

Arenguosakonna juhataja sõnul eemaldati valdav osa punamonumentidest valla avalikust ruumist 2022. aasta hilissügisel. Miks siis Lehtse punamonument oma senisele asukohale jäi?

«Tegemist on tänaseks vähe käidavas ja varjatud asukohas asuva objektiga, mis ei evi suurt avalikku tähelepanu ning selle läbi kõrget ideoloogilist laetust. Nagu mainitud, tegemist on pigem ajaloolise kurioosumi, isegi absurdiga,» märkis Helmela.

«Samuti asub objekt eravalduelamumaa krundi peal, kuuludes nõnda kinnistu omanikule ning eeldades viimase

nõusolekut,» lisas Helmela. «Kuigi siin on riigi ja KOV-i käsutuses mehhanismid, mis teatud asjaolude, nagu julgeoleuriskid, ilmnedes võimaldavad niioelda lihtsamat menetlust.»

Kuid Lehtse punamonument on endiselt oma kohal. Tõsi, Tapa vallavanem Riho Tell võttis tänavu 25. septembri vallavolikogu istungil sõna punamonumentide teemal. «Tapa vald pole jagu saanud Loksas asuvast punamonumendist,» tunnistas Tell. Lehtse monumenti vallavanem volikogu istungil ei maininud.

Kinnistu, mille Lehtse monument asub, on 8106 ruutmeetrit suur. Sellest 6403 ruutmeetrit moodustab looduslik rohumaa, 1703 ruutmeetrit muu maa. Kinnistu otstarbeks on elamumaa, kuid praegu seal hooneid ei ole. See kuulub Vitali Vansovitšile, kes töötab Tallinna tehnikaülikooli arvutisüsteemide instituudi lektorina.

«Jah, seal on mingi kivi, mingi vana mälestussammas, mingi kommunismi asi,» ütles Vansovitš maakonnalehe päringu peale. Kui ajaleht palus täpsustada, mis mälestussamba peale on kirjutatud, vastas Vansovitš: «No minge vaadake. Ma ei mäleta peast.»

Küsimuse peale, kas kivi peaks oma asukohale jääma või tuleks see sealt eemaldada, ütles Vansovitš: «Ma ei ole selle peale mõelnud. Kui ma hakkan midagi ehitama, siis vaatan, kas segab või ei sega.»

«Mul ükskõik, mis monument see on. See ei ole kaitstud, ma ei pea hoidma seda,» rääkis Vansovitš. Tema sõnul ei ole Tapa vallast keegi temaga selles teemal ühendust võtnud. «Te olete esimene inimene, kes küsis selle kohta. See on sügaval rohu sees. See on mingi aju probleem, see ei ole praktiline probleem,» ütles ta.

Kuuldes, et Lehtses on inimesi, kes soovivad mälestussamba eemaldamist, lausus Vansovitš: «No las nad arvavad. Nad saavad selle kinnistu ära osta ja siis eemaldada.»

Kinnistu, millele vastuoluline monument asub, ongi portaalis Kinnisvara24 ja City24 müügis olnud, kuid praegu müügi kuulutus aktiivne ei ole. «Keegi ostmise vastu huvi ei tundnud,» tunnistas omanik.

Tegemist on tänaseks vähe käidavas ja varjatud asukohas asuva objektiga, mis ei evi suurt avalikku tähelepanu ning selle läbi kõrget ideoloogilist laetust.

Lehtse monument «1919 langenud seltsimeestele».

MARYLIIS TEINFELDT-GRINS

SELTSIMEESTE KONTIDE SEAS OLI KA SEAKONTE

Tapa muuseumi andmetel püstitati ausammas «1919 langenud seltsimeestele» 1940. aastal. «Kui venelased olid Eesti okupeerinud, korjati «seltsimeeste», Eesti vabaduse vastu võidelnute säilmed kokku, toodi Lehtsesse ja sängitati suurte austusavalduste saatel mulda eelmainitud kohas,» seisab muuseumi veebilehel.

Kondid saadi Kuru külast, Patikalt, Käravetelt, Rägaverest ja Kurge põllult. Koos seltsimeeste kontidega maeti ka sea- ja teiste loomade konte, sest Lehtse miilits Ivan Sifin ei suutnud ümbruskonnast leitud luudel vahet teha. Kommunistide paigaldatud esimene mälestusmärk hävitati Saksa okupatsiooni ajal. Kivi kõrvaldati, kirst säilmetega kaevati üles, valati bensiiniga üle ja põletati.

1951. aasta sügisel paigaldati uus mälestuskivi, mis on säilinud tänaseni. Nõukogude ajal pidasid selle juures kõnesid partei- ja komsomolijuhid, samuti külanõukogude ideoloogiatöötajad. Leninlike pidupäevade puhul korraldati pioneeride külaskäike, miitinguid ja aktusi. Mälestusmärk vabastati muinsuskaitse alt 1997. aastal.